

بررسی معماری بومی منطقه کجورمازندران نمونه‌موردی بنای آرامگاهی امامزادگان طاهرومطهر

معصومه کیا حیرتی^{۱*}، معصومه عبدالله‌زادگان^۲

۱- دانشجوی کارشناسی ارشد معماری دانشگاه آزاد اسلامی چالوس، Masoomekhia@yahoo.com

۲- عضو هیأت علمی دانشگاه آزاد اسلامی چالوس، Are-ir-design@yahoo.com

چکیده

معماری بومی مازندران سرشار از ویژگی‌هایی است که برای زندگی امروز درسهای فراوانی به همراه دارد. معماری گذشته این مرز و بوم از اندیشه و فرهنگ دینی مردمی که در آن زندگی می‌کردند و همچنین اقلیمی که در آن بنا می‌شدند نشأت می‌گرفته است. [۱] و زیبایی آن در سادگی و پرهیز از بیهودگی عناصر زائد و درگرو فرهنگ غنی و اندیشه‌والای دینی بوده است. این پژوهش بر آن است تا با مطالعات میدانی و کتابخانه‌ای، به تبیین ویژگیهای معماری بومی به عنوان نمودی از هویت و فرهنگ ایرانی - اسلامی و به طور خاص - بنای آرامگاهی امامزادگان طاهرومطهر منطقه کجورمازندران بپردازد.

واژه‌های کلیدی: معماری بومی، فرهنگ مذهبی، بنای آرامگاهی

مقدمه

معماری گذشته ایران به خصوص در دوران پس از اسلام، مملو از نمونه‌های با ارزش بکارگیری شیوه‌های کارا و بهینه برگرفته از بوم و فرهنگ خودی می‌باشد. متأسفانه تاریخ معاصر ایران به دلایل زیاد و در ابعاد مختلف با انقطاع فرهنگی و گسست از تجارب تاریخی در حوزه معماری ارزشمند خودی، مواجه شده است و یکی از آثار این گسست، دور شدن از هویت بومی در آثار معماری امروز ایران است زیرا معماری بومی طی سالیان متمادی و بر اساس تجربیات و شرایط محلی و متناسب با بوم منطقه شکل گرفته است. [۲]

نخستین باری که نامی بر این پدیده معماری نهاده شد معماری خود جوش به ابداع پاگونه بود. در اینجا منظور از خودجوش معنای تصادفی بودن آن نیست بلکه طبیعی بودن آن است. [۳] در معماری بومی علاوه بر طبیعت و بوم، مولفه دیگری به نام فرهنگ نیز در طول تاریخ تأثیرات بسیاری بر معماری گذاشت. خصوصیت نخست معماری بومی، ناشناس بودن سازندگان آن است. هر چند تنها دانستن نام سازنده برای درک ارزش اثر کافی نیست. خصوصیت دیگر هم بی‌نیازی به دانستن تاریخ تولید اثر است که دانستن آن غالباً موجب گمراهی و توهم می‌شود. «فرهنگ» شامل اعتقادات، باور ها، آیین‌ها، دین و مذهب، «طبیعت» شامل اقلیم و جغرافیا، «اقتصاد» با مؤلفه‌های تأمین معیشت و انواع آن و «اجتماع» با مجموعه‌ای از ساختار

قبیله‌ای، طایفه‌ای و همگن و ناهمگن بودن اجتماع عوامل مؤثر بر شکل‌گیری معماری بومی هستند.

ویژگی‌های معماری بومی مازندران

شکل‌گیری معماری بومی بر مبنای مدول‌هایی از مربع است که به صورت خطی در امتداد شرق - غرب و عمود بر جریان باد توسعه یافته است. این‌گونه شکل‌گیری نمونه‌ای از معماری برون‌گراست که از ویژگی آن داشتن ارتباط دیداری و فیزیکی مستقیم با فضای بیرون خانه، نداشتن حیاط و گسترش در ارتفاع است که در معماری بومی مشاهده می‌شود. قابل ذکر است که بناها در فضاهای سبز «گیاهی» قرار می‌گیرند. کشیدگی خانه‌ها عموماً از شرق به غرب است و جهت خانه‌ها عموماً به سمت جنوب. دلیل این کار، رو به قبله بودن خانه‌ها و همین‌طور استفاده از نور بیشتر در جنوب برای مقابله با هوای سرد این منطقه است. ولی در پاره‌ای از موارد جهت کشیدگی خانه‌ها به شکلی است که ایوان‌ها رو به شرق هستند که علت آن را جهت‌گیری خانه‌ها به سمت بارگاه امام رضاع (ع) امام هشتم شیعیان می‌دانند. بنا بر این شکل‌گیری معماری و جهت‌گیری خانه‌ها به سمتی است که اعتقادات مذهبی مردم را در نظر می‌گیرد و با این کار به‌طور مستقیم بر سبک زندگی مردم تأثیر گذارده است.

روند ایجاد معماری مذهبی در مازندران

یکی از تقسیم‌بندی‌های رایج معماری ایرانی دسته‌بندی بناهای تاریخی برحسب دین و مذهب است. براین اساس، بناها به ۲ دسته بناهای مذهبی و بناهای غیرمذهبی تقسیم می‌شود. مازندران تاریخ پر فراز و نشیبی در دوره پیش از اسلام و دوره اسلامی دارد. این منطقه در دوره اسلامی دستخوش تحولات سیاسی و مذهبی زیادی شد. از قرن سوم هجری، اسلام در تبرستان گسترش یافت و این مسأله از مهاجرت علویان به تبرستان ناشی شده بود که پس از شهادت امام رضاع (ع) به آن سرزمین روی آورده بودند. همچنین بعد از هجوم تیمور عده‌ای از سادات به ماوراءالنهر تبعید شدند.

در عهد صفویان و وصلت با شاهزادگان صفوی، بار دیگر سادات مرعشی به حکومت مازندران رسیدند. اما این بار تحت نظارت حکومت مقتدر صفوی حکومت راندند. حضور سادات علوی و مرعشی در مازندران، منجر به ایجاد تحولات سیاسی، مذهبی و اجتماعی شد. ارج و قرب و نفوذ مردمی سادات، این منطقه را به پایگاه مذهبی شیعیان تبدیل کرد. پس از مرگ سادات یا بزرگان دین و مذهب